

Henning på ski ned fra Lemel, Osjba (4 710 moh. i bakgrunnen).

På ski i Europas eventyrland

Av tannlege Henning Myhre

Øvre Svaneti, landet hvor de snakker svansk. Det kan høres ut som innledningen på en gammel Donald Duck-historie skrevet av Carl Barks.

Svansk er et utrydningstruet språk som kun snakkes av cirka 40 000. Det er også et av verdens eldste språk som fortsatt brukes, ved siden av for eksempel sanskrit. Språket er beslektet med georgisk men skilte lag fra dette for kanskje 5 000 år siden. Svansk er morsmålet, men det undervises ikke på skolene og brukes ikke i offentlig sektor. Litt slik som vi i Norge behandlet samisk for en generasjon eller to siden. Språket har flere vokaler enn vårt, faktisk hele 18 stykker inkludert våre ø, æ og å, men også dobbeltformer av disse.

Svaneti er i dag en region i Georgia som har cirka 25 000 innbyggere. Riket hadde sin storhetstid i antikken og

strakte seg den gang til Sochi i vest, hele Kaukasus (inkludert Europas høyeste fjell Elbrus), Satsjkhere og til det Kaspiske hav i øst samt til havnebyen Poti ved Svartehavet i sør. Ifølge den greske geografen Strabon hadde Svaneti rundt år null en million innbyggere og kunne mobilisere en hær på 200 000 mann. Riket inngikk ofte allianser med sine naboland og var på 1500-tallet nært knyttet til Georgia. I middelalderen hadde de en ganske demokratisk styreform hvor bygdedeting, der alle kvinner og menn over 20 år kunne delta, fattet vedtak i viktige saker og valgte bygdelederen. Øverste leder i Svaneti var fyrsten som kunne være en kvinne eller en mann. Svaneti ble innlemmet i det russiske Tsar-imperiet på midten av 1850-tallet, mest for å unngå å bli angrepet fra Tyrkia i sør. I 1924 ble Svaneti med i Sovjetunionen som en del av den georgiske sovjetrepublikken. Fra 1991 har det vært en del av Republikken Georgia.

Josef Vissarionovitsj Dzjugasjvili, bedre kjent som Josef Stalin, (Stalin er avledet av det russiske ordet for stål), ble født i byen Gori i Georgia i 1878. 20 år etter var han i gang med presteutdanning i hovedstaden Tbilisi, som han dessverre for ettertiden forlot ganske raskt til fordel for politisk arbeid.

I Svaneti lever de fleste av primærnæring med skogbruk, husdyr og landbruk som nesten utelukkende er økologisk. Turismen er i rask vekst og store vannkraftverk dekker halvparten av Georgias strømforbruk. De ble kristnet i år 533 og er georgisk-ortodokse kristne, men svansk mytologi og førkristen gudetro lever fortsatt i beste velgående delvis sammensmeltet med den ortodokse kristendommen. En del svanere er blonde og blåøyde og det var faktisk noen vikinger som slo seg ned her på sin vei til Miklagard. Knut Ham-sun reiste i 1899 gjennom Nord-Kauka-

Henning og Jan Richard på vei opp mot Lemel.

sus, Persia og Tyrkia og i 1903 ga han ut sin reiseskildring «I Æventyrland»:

Når man ser de gamle landsbyene i over 2000 meters høyde (for øvrig de høyest beliggende i Europa) med de karakteriske middelaldertårnene, kan tankene gå til Astrid Lindgrens fortelling om brødrene Løvehjerte og Nangi-jala. Og i fjellene rundt disse eventyraktige landsbyene kunne det godt hende at det bodde noen drager.

I Georgia stod også vinens vugge for 8 000 år siden hvor amfora-leirkrukker kalt qvevri (som i Asterix og Obelix) ble fylt med knuste druer med steiner og stilk lagt til gjæring av gjærsoppen på drueskallet. Krukkene ble forsegleet med bivoks på innsiden og ble gjerne gravet ned i jorden for å holde temperaturen jevn. Produksjonen skjer på samme måte i dag og metoden står på Unescos verdensarvliste. Den gir tørre, kraftige viner som er svakt oransjefarget – en type vin som ofte kalles naturviner eller oransjeviner. Mange av produsentene jobber også økologisk eller biodynamisk, og det er vanlig å tilsette lite eller ingen svovel.

Hvordan havnet vi så på skiferie her?

Henning og Audun går gjennom midtre Usjgol.

Like ved Stavern hvor jeg har bodd siden 1985 vokste brunlanesingen Jan Richard Bærug opp. Etter videregående tok han russiskkurset i militæret før nye språkstudier på Blindern og i Leningrad. Samtidig jobbet han som reiseleder i en rekke østeuropeiske og sentralasiatiske land. Så ble bopelen Riga i Latvia hvor han nå har bodd i 25 år, og jobbet, blant annet som leder av Nordisk Ministerråds

informasjonskontor. I 2009 var han på en tredagers fjelltur i Georgia og via noen fjellførere fikk han tilbud om å bli en av fem medeiere i Grand Hotel Ushba som ligger ved foten av den 4 710 meter høye tvillingtoppen Ushba. Hvis man oversetter navnene direkte fra svansk, istedenfor engelsk oversettelse via georgisk, vil Ushba skrives som Osjba. I denne artikkelen er det ikke konse-

Svensk lunsj i bygda Etser.

kvent bruk av de svenske oversettel-sene, men også bruk av de engelske navnene som er oversatt fra georgisk. Siden disse er mer internasjonalt kjent og brukes i andre artikler om området. Hotellet med annekset har til sammen 13 rom med plass til 35 gjester. Nesten all mat som serveres er kortreist og lokalt produsert, enten det er øl, saft, syltetøy og honning eller egg, kjøtt, grønnsaker og yoghurt. Vinen kommer fra Kakheti sørøst i Georgia.

Hotellet har internett, men ikke TV, og strømmen kommer og går (men alle unntatt industrien i Svaneti har gratis strøm, så folk aksepterer at strømmen kan være noe labil). Rommene er veldig koselige med steinvegger og grovt treverk. Vedfyrte radiatorer sørger for at det er varme, selv om strømmen er borte iblant, og byggverket ikke er helt etter Norsk Standard.

Sammen med skikamerat Åge lander jeg i sekstiden om morgenen i Kutaisi etter en halvert natt (tre timer tidsforskjell) i pøsende regnvær og fire pluss-

grader. Det betyr at det snør bra oppe i Kaukasus -fjellene hvor vi skal. En smilende grensepolitikvinne (lignet litt på Katie Melua, som er fra Georgia) stempler passet og gir alle en halvflaske georgisk rødvin som velkomstgave. En ide for Gardermoen?

En gassdrevet Chrysler-taxi tar oss til Zugdidi, hvor vi bytter over til en sliten minibuss til Becho (Betsjvi) ved Grand Hotel Ushba (Osjba). Veien opp dit er full av hull og vi kjører slalåm mellom store steiner som har rast ut i veien.

Iblant møter vi gjetere med store geiteflokker, og kuer med store horn og raggete pels som i siste liten flytter seg for minibussen.

Ved lunsjtider blir vi tatt imot av en smilende Jan Richard vel fremme på Grand Hotel Ushba som ligger 1 610 meter over havet. Vi har med hilsninger fra kjente i Larvik, brunost og melkesjokolade. Etter å ha pakket ut på vårt romslige rom med eget bad og stor terrasse, spiser vi frokost (!) med hotellets to andre gjester. Det er to unge russiske

popsangerinner, Elena og Yaroslava, som har sitt tredje opphold på hotellet på åtte måneder. De liker godt å komme seg vekk fra stresset i Moskva og bruker tiden til å ri hester, gå langrenn og øve på sanger.

Frokosten er kraftig med egg, svenske pannekaker, hjemmelaget ost og syltetøy samt tyrkisk kaffe. Så vi bestemmer oss for å dra ut på en topp-tur til Bak setra og kjører ned i knusk-tørr snø. Joda, fjellene og snøen innfrir drømmene våre!

Middagen er en svensk variant av gulasj med kål og gulrot salat til, og selvfølgelig georgisk rødvin. Vi må samle krefter til neste dag, som starter tidlig.

Vi kjører med Levan, en av de tre brødrene fra gården som hotellet hører til. Brødrene er sammen med Jan Richard og den tidligere alpinisten Sjakå Margian eiere av hotellet. Bilen er en firehjulsdrevne minibuss bruktimportert fra Japan, og har følgelig rattet på «feil side» som de fleste bilene her

i Svaneti. Svanerene vil nemlig ikke kjøpe biler fra byene sør i Georgia fordi de mener de blir lurt til å betale for mye. Det er sjelden vi kommer opp i mer enn 40–50 km/t på grunn av vei-standardene og kuer som står i veien. Men til slutt ankommer vi Georgias nyeste skisenter Tetnuld som ligger ved fjellet med samme navn, som rager 4 858 moh. Her er det toppmoderne seksstolsheiser og dagskort til kr 80, svært få mennesker og masser av flott frikjøring rundt løypene. Lunsj på kafeen med svanske spesialiteter kjøtt på grillspyd, brød med innbakt ost etc. Kalvekjøttet i Svaneti er for øvrig det møreste jeg har smakt, kanskje fordi alle husdyrene går fritt ute hele året?

Etter lunsj kjører Levan, Elena og Yaroslava til den avsidesliggende fjellbygda Hædisj hvor bare seks familier bor, på 2 121 moh. Jan Richard, Åge og jeg tar heisen til topps på 3 167 moh. Derfra kjører vi i superlett puddersnø et stykke nedover fjellsidene. Så må vi på med feller å gå et stykke, før vi igjen

Hardfør gris og kortreist mat i Hædisj.

Åge har nærkontakt med en av innbyggerne i Hædisj.

Åge kjører ned fra Lemel mot Betsjvi-dalen hvor hotellet ligger.

kan glede oss over flotte svinger. Plutselig over en fjellrygg dukker Hædisj frem som et lite eventyr med sine mange godt bevarte middelaldertårn som Svaneti er så kjent for. Vi blir møtt av de andre som kom litt før oss, men også av en mengde nysjerrige kyr, stríbustete griser og bjeffende hunder. Jan Richard har gått rundt hele Svaneti til fots om sommeren og på ski om vinteren, så han kjenner lokalbefolkningen i de fleste landsbyene. Her har han ordnet med middag til oss i det eldste huset i byen. Kjelleren hvor både mennesker og husdyr bodde er fra 500-tallet, men nå bor menneskene i etasjen over. Det er godt og varmt på det vedfyrte kjøkkenet hvor mor på 75 lager mat til oss på vedkomfyren sammen med sønnen og datteren. Faren på 89 år ser mer død enn levende ut der han ligger på divanen. Vi tror han er syk. Senere er han oppe og har tatt på seg tweedjakka og er ute og hugger ved. Det viser seg at han har følt seg litt dårlig iblant etter at han sluttet å røyke!

Neste morgen går vi med hodelykter fra hotellet i syvtiden, gjennom bygder hvor alle hundene bjeffer på oss, mens vi passer oss for ikke å trække fellene ned i alle kurukene fra kyrne som er sluppet ut fra fjøset. Sola begynner å varme tidlig i dag, selv om vi er i siste uke i januar er det som påskeforhold i Norge. På cirka 2 700 moh. raster vi med matpakker som Jan Richard har ordnet for oss. Utsikten til tvillingtoppen Osjba (Ushba) og andre flotte fjell er majestetisk. Vi velger å ikke gå høyere og brattere fordi skredfaren er stor med mye nysnø, og vi svinger oss i florlett snø nedover til dalen. Åge og jeg slapper av i sola utenfor hotellet med georgisk tørr hvitvin, mens Elena og Yaroslava synger russiske sanger til oss. Dette er en litt annerledes afterski enn ompamusikk i Østerrike!

Ny dag, tidlig av sted igjen, med litt mer nordøstlig kurs mot Gol-dalen. I dag har vi følge av hundene, Tarzan en svart pensjonert svansk kamphund med kuperte ører og hale, og en litt yngre grå-hvit stor hund som er blitt døpt Pøsemakeren fordi han er veldig

Matlaging i Usgjol.

hissig på å spise opp matpakkene våre. Gjennom de fraflyttede landsbyene nedre og øvre Gol er det litt skare fordi det var plussgrader i går. Når vi kommer opp til Gol-setra er det tørr fin snø. Etter å ha rastet har vi enda en fantastisk nedkjøring, og når vi kommer til skarelaget har dette heldigvis tint opp i sola.

Onsdag morgen går vi gjennom bygda Tvebisj nedenfor hotellet. Vi passerer forbi huset hvor svaneren Maharby Argvlian bodde en periode etter han som 125-åring måtte flykte fra Abkhasia i 1993 da russerne tvang 200 000 etniske georgiere ut av landet. Da han døde to år senere var han far til ni barn med to koner. Siste gang han ble far var han hele nitti år. Det sies at

det er den friske svanske yoghurten som gir et slikt langt liv.

Vi fortsetter forbi Tvebisj opp den gamle slalåmbakken og bratt opp gjennom skogkledde åser til Mozir-toppen. Her på 2 285 moh. er det et kapell som har gudstjenester om sommeren når det er seterdrift her. Men det er også tilbedelse av de gamle svanske gudene for sola, himmelen og jaktlykke. Fra Detsil (Himmelfjellet) på 2 577 moh. kjører vi ned til bygda Etser hvor vi som vanlig blir møtt av tykkraggete kuer, smågriser og bjeffende hunder. Vi følger etter den ortodokse presten i bygda ned til den svanske fyrstens tårn og borg, hvorfra det Svanske riket ble styrt i svunnen tid. Litt lenger ned har Jan Richard ordnet med lunsj for oss på et

Frittgående kyr i Hædisj.

pensjonat drevet av gode venner. De er begge lærere, han er waliser med oppvekst i Zimbabwe og Canada. Hun er fra Kakheti som er det største vindistriktet sørøst i Georgia. Hun er lærer i fransk, engelsk og russisk og sliter med å få de unge svanerene til å forstå hvor viktig fremmedspråk er, i en region hvor turismen er i sterk vekst. Sommerturismen med fjellvandring er veletablert, og vinterturismen med skiturister øker fra år til år.

Hun har laget et overdådig måltid til oss med suppe, ravioli, grillet kalvekjøtt, rødbeter, og andre ferske og syltede grønnsaker. Prikken over i-en er selvplukket sopp i en stuing med løk. Til maten får vi servert deilig rødvin fra hennes families vingård i Kakheti. Godt vi hadde brukt noen kalorier på veien hit!

Etter at vi tar farvel kommer Levan og plukker oss opp med bilen. Skikkelig service for de to eneste gjestene på hotellet etter at de russiske jentene dro i går. På kvelden kommer det to norske telemarkkjørere i 25-årsalderen. Den ene av dem, Audun, er barndomsvenn med en kamerat av sønnen min!

Torsdag snør det igjen og Åge og jeg bestemmer oss for å dra til Telnudi Skiresort igjen. Det tar en og en halv time med vår dyktige sjåfør Levan. Vi kjøper dagskort til en pris under en norsk halvliter, men får bare kjørt to turer før anlegget stenger på grunn av mye vind på toppen. Det var den halvliteren! Litt småsure tar vi en kaffe i restauranten og Levan foreslår at vi kjører til Hatsvali skisenter som ligger nærmere Svanetis hovedstad Mestia. Dette anlegget er litt eldre, men har firestolsheiser og fine bakker med mye snø. I tillegg ligger det i skyggen med skog rundt så det er lite påvirket av sol og vind.

På skisenteret spiser vi lokalt fanget ørret i valnøttsaus med georgisk øl til. Det smaker godt. Georgiere setter stor pris på god mat og drikke, i sovjettiden ble Georgia ofte kalt for Sovjets Italia. De har også sin egen skapelsesmyte: Etter at Gud skapte verden, fordelte han landområdene mellom de ulike folkeslagene. Mens andre ventet på sin tur, holdt georgierne fest, spiste, drakk og koste seg. Da de omsider kom løpende, altfor sent, var det ikke lenger noe land

igjen til dem. – Men Herre, vi var opp-tatt av å hylle Deg og skåle til Din pris – sa georgierne. Da smeltet Gud og ga dem landet han hadde tenkt å beholde til seg selv.

På veien hjem, også gjennom Mestia, må vi navigere oss mellom store steiner og hull i veien. Kuer, griser, hester og hunder som bruker hovedveien som sin naturlige ferdselsåre skaper en del trafikkale utfordringer. På rommet er det godt å varme seg med de vedfyrte radiatorene.

Fredag blir siste dag på ski, men uten Åge som har vært syk i natt. Det blir Jan Richard, Audun fra Rodelokka og meg som kjører med Levan mot Ushgoli (Ushguli) landsbyene som står på Unescos verdensarvliste med sine 37 middelaldertårn. Hvert tårn representerer familiens enhet. Ble det krig og ufred, kunne hver familie rømme inn i tårnene gjennom hemmelige underjordiske ganger, trekke opp stigen mellom etasjene og kaste stein eller helle brennende tjære over dem som prøvde å innta dem.

Veistandarden hit varierer fra dårlig til sykt dårlig og bulldozeren som pleier å brøyte har ikke vært her enda. Takk og pris for firehjulstrekk og høy bakkeklaring på Levans Mitsubishi Van. Det er 2,5 timers kjøring fra hotellet i 30–50 km/t. Vi blir sluppet av i Nedre Ushgoli og går med feller gjennom de to første landsbyene til velkomst av de mange bjeffende hunder. Siden de tre Ushgoli-landsbyene havnet på Unescos liste, er de blitt langt mer kommersialisert enn f.eks. Hædisj. Det er reklamer for overnatting og hesteriding overalt. Men turistene er ikke her på vinterstid, så vi går i ensomhet opp en fjellrygg til cirka 2 900 moh. i fin puddersnø. Det er aldri noen kamp for å kjøre i usporet snø, slik det kan være i mange skiområder i alpine og i Norge. I Kaukasus har man det stort sett for seg selv. Det er lite vind og en behagelig temperatur, men grunnet dårlig sikt helt opp mot toppen velger vi å snu og kjøre ned. Audun i telemarksvinger, Jan Richard og jeg i alpine svinger. Vi sikter oss etter hvert inn mot kirken øverst for

Audun og Henning på vei gjennom midtre Usjgol.

Audun på fjellet over Usjgol.

landsbyene. Bakenfor kirken skimter vi det mektige synet av Georgias høyeste fjell Sjkhara på 5 193 moh. Ved fjellene på andre siden ser vi Dronning Tamars (regjerte fra 1184–1213) sommerresidens. Hun ble av svanerne tilbedt som en gudinne.

Så tar vi av oss skiene blant måpende kuer og bjeffende bikkjer, og begir oss

til hjemmet til en grensevakt Jan Richard kjenner. Maten er selvfølgelig laget på vedkomfyren og det er sikkert nok til å mette en familie en hel vinter.

Mette og fornøyde kjører Levan oss tilbake til hotellet hvor det blir middag og pakking før avreise ved midnatt, med bil til Kutaisi, en kjøretur på fire-fem timer. Det er ikke fritt for at vi er

misunnelige på Audun og studiekameraten hans fra førskolelærerstudiet i Trondheim, som skal være på skiferie her i hele tre uker. De vil garantert få mange fine opplevelser i Georgia, akkurat som vi har fått.

For det er virkelig Europas ukjente eventyrland.

Strandkanten.

Foto: Niklas Angelus.

Kl. 0000 på utgivelsesdato
www.tannlegetidende.no